

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО СТВОРЕННЯ НОВОГО ПОКОЛІННЯ СТАНДАРТІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

УДК 378.147

С. О. Бадер

МЕДІА-КОМПЕТЕНТНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ: СУТНІСТЬ І ЗМІСТ

Реформування системи початкової освіти вимагає змін та доповнень у структурі професійної компетентності вчителів початкової ланки, адже «Нова школа» потребує нового педагога. З іншого боку, стрімкий розвиток медіа та масове використання медіа-засобів, у тому числі, в закладах освіти, потребують формування медіа-компетентності вчителів як носіїв інформації, джерело знань молодших школярів.

Зауважимо, що у Концепції нової української школи зазначено, що одним з пріоритетних завдань освіти є формування інформаційно-цифрової компетентності в учнів загальноосвітніх закладів, що являє собою «впевнене, а водночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, в публічному просторі та приватному спілкуванні». До складу інформаційно-цифрової компетентності учня входить інформаційна й медіа-грамотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, робота з базами даних, навички безпеки в інтернеті та кібербезпеці; розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо) [1, с. 11]. Це означає, що учитель має бути також медіа-компетентним та володіти всіма означеними навичками.

Проблема медіа-освіти та, відповідно, формування медіа-компетентності особистості широко висвітлена в розвідках зарубіжних учених, зокрема Р. К'юбі (R. Kubey), Л. Мастермана (L. Masterman), Дж. Поттера (J. Potter), О. Федорова тощо.

У сучасній українській науці з'являються спроби дослідити феномен медіа-освіти (Л. Найдьонова, І. Наумук, Г. Онкович), розкрити сутність та структуру понять «медіа-грамотність», «медіа-культура», «медіа-компетентність» (С. Балакірова, О. Баришпольць, О. Дем'янчук, О. Ковальчук, О. Коневщинська, Л. Найдьонова, І. Наумук, Г. Онкович). Натомість, проблема формування медіа-компетентності педагогів, зокрема, вчителів початкових класів, досліджена доволі фрагментарно.

Отже, мета статті вбачається в аналізі дефініції «медіа-компетентність учителя початкових класів», досліджені її змістовних характеристик для більш кращого розуміння сутності проблеми.

Категорія «медіа-компетентність особистості» активно досліджується закордонними вченими, зокрема Р. К'юбі, Дж. Поттером, О. Федоровим тощо.

Так, Дж. Поттер розглядає медіа-компетентність особистості як сукупність таких складових: досвід, уміння щодо використання медіа та готовність до самовдосконалення. Вчений вважає, що досвід у роботі з медіа є мірилом для визначення рівня сформованості медіа-компетентності – чим більше такого досвіду у особистості, тим вище відповідний рівень. Наступний компонент медіа-компетентності передбачає наявність різних умінь щодо роботи та створення медіа-продукту. Крім того, Дж. Поттер вважає, що особистість має постійно вдосконалювати свій рівень взаємодії з медіа [2, с. 18].

Схожої думки дотримується Р. К'юбі, який визначає медіа-компетентність особистості як здатність аналізувати, використовувати, оцінювати та передавати повідомлення у різних формах [3].

О. Федоров, на початковому етапі дослідження проблеми ототожнював медіа-компетентність з медіа-грамотністю та зазначав, що вони виступають результатом медіа-освіти, яка триває все життя. У подальших розвідках О. Федоров прийшов до висновків про те, що медіа-компетентність є більш конкретним поняттям, та являє собою сукупність умінь особистості використовувати, аналізувати, оцінювати та передавати медіа-тексти різних видів, форм та жанрів [4, с. 332–333].

У своїх розвідках М. Жижина наголошує на тому, що медіа-компетентність є не лише результатом медіа-освіти, а виступає, з одного боку, якістю особистості, з іншого – як система вимог до певного виду соціальної поведінки в медіа-просторі [5, с. 48–49].

Українська дослідниця Л. Найдьонова визначає медіа-компетентність особистості як компетентність у сприйнятті, створенні та передачі повідомлень за допомогою технічних і медіа-технічних систем з урахуванням їхніх обмежень. Учена зазначає, що медіа-компетентність нерозривно пов'язана з розвитком критичного мислення та здатністю до медіатизованого діалогу з іншими людьми [6, с. 430].

Цікаво, що схоже за сутністю є визначення цифрової компетентності особистості, подане С. Тришиною – інтегративна якість особистості, що є результатом відображення процесів відбору, засвоєння, переробки, трансформації та генерування інформації в особливий тип предметно-специфічних знань, що дозволяють виробляти, приймати, прогнозувати та реалізовувати оптимальні рішення в різних сферах діяльності [7].

Очевидно, що дослідники ототожнюють медіа-компетентність з певним набором знань, умінь та навичок у галузі використання медіа-засобів, роботи з медіа-контентом. Зауважимо, що Л. Найдьонова, О. Федоров наголошують на необхідності розвитку критичного мислення особистості для адекватної роботи з медіа та набуття медіа-компетентності.

Виходячи з розуміння сутності категорії «медіа-компетентність особистості», можна говорити про медіа-компетентність педагога,

структуру якої сьогодні досліджують І. Григор'єва (медіа-компетентність майбутнього педагога); Є. Іжко (медіа-компетентність студентів); С. Тришина (інформаційна компетентність педагога); О. Федоров (медіа-компетентність/медіа-грамотність педагога), Н. Шубенко (медіа-культура майбутнього вчителя музики) тощо.

В енциклопедичному словнику під редакцією О. Бодальова подається таке визначення медіа-компетентності педагога – це інтегративна якість особистості, що проявляється в готовності щодо вибору, використання, критичного аналізу, оцінювання, створення та передачі медіа-текстів в різних видах, формах та жанрах, аналізу складних процесів функціонування медіа в соціумі [8].

О. Федоров трактує поняття «професійна медіа-компетентність педагога» як сукупність мотивів, знань, умінь, здібностей, що сприяють медіа-освітній діяльності в аудиторії різного віку [9, с. 51]. У своїх дослідженнях він подає критерії сформованості медіа-компетентності педагогів, що представляє інтерес для нашої розвідки. Серед них:

- мотиваційний – намагання підвищити рівень своїх знань та умінь у галузі використання медіа, інтерес до медіа;
- інформаційний – сукупність теоретичних знань в галузі медіа;
- методичний – методичні вміння в галузі використання медіа; наявність артистизму учителя;
- практико-операціональний (діяльнісний) – якість медіа-освітньої діяльності під час навчальних занять різних типів та дослідницької медіа-педагогічної діяльності;
- креативний – творчий початок в галузі медіа-діяльності [9, с. 45; 51–52]. Як було зазначено вище, учений робить особливий акцент на розвитку критичного мислення майбутніх педагогів як провідної умови формування медіа-компетентності.

У свою чергу І. Григор'єва подає таке визначення медіа-компетентності майбутнього педагога – це здатність особистості здійснювати культуровідповідні види діяльності на матеріалі засобів масової комунікації (пошук, відбір, використання, критичний аналіз, оцінка інформації, створення і передача медіа-текстів); вести професійно-культурний діалог і вирішувати професійні педагогічні завдання в умовах інформаційного суспільства: інтегрувати медіа-освіту в умовах навчального предмета; використовувати медіа-освітні технології на уроці; володіти досвідом реалізації соціально значущих медіа-освітніх проектів; володіти навичками організації медіа-освітнього простору освітнього закладу й уроку [10]. Таке трактування медіа-компетентності передбачає наявність у майбутніх фахівців теоретичних знань у галузі медіа, сформованість методичних умінь щодо упровадження медіа-технологій, використання медіа-засобів в освітньому процесі, вміння створювати власний медіа-продукт.

Говорячи про медіа-компетентність педагогів, О. Дем'янчук виділяє два аспекти її формування – загальноосвітній (готовність

використовувати медіа-технології в різних видах діяльності) і професійний (готовність застосовувати медіа-технології саме в освітньому процесі). На думку дослідника, професійний уміщує в собі методичну (оволодіння знаннями про зміст, форми, методи та засоби медіа-освіти) та технологічну (формування вмінь і навичок практичної реалізації методологічних, теоретичних та методичних знань у галузі медіа-освітньої діяльності) сфери використання [11, с. 21]. Виходячи з такої позиції, медіа-компетентність складається з теоретичних знань щодо сутності медіа, їх видів та певних навичок використання медіа як у повсякденному житті, так і в професійній діяльності.

Учений називає компоненти медіа-компетентності вчителя, до яких включає: знання провідних тенденцій в галузі медіа, особливостей їх використання; критичне осмислення медіа-контенту з точки зору змісту освіти; уміння працювати медіа-засобами, володіння інструментальними засобами розроблення мультимедіа з метою використання в освітньому процесі; знання методів проектування електронних дидактичних засобів та вмінь працювати з ними в навчальному процесі; розуміння дидактичних властивостей різних медіа-засобів, їх можливостей щодо розвитку особистості слухачів; уміння здійснювати обґрунтований вибір мультимедіа-засобів для реалізації педагогічних цілей; уміння проектувати педагогічні цілі й завдання з урахуванням освітнього ресурсу електронних дидактичних засобів; знання особливостей сприйняття медіа-текстів; володіння навичками аналізу змісту медіа-текстів; здатність самостійно створювати медіа-тексти; уміння готувати конспекти лекцій-презентацій, фрагменти відео-супроводу в аналоговому й цифровому форматі, електронні навчально-методичні комплекси; уміння здійснювати роботу з електронною поштою (e-mail); уміння проводити адміністрування Web-сайту (Web-сторінки), віртуальні консультації, відео- конференції [Там само]. Як бачимо, дослідник робить акцент на прикладних умінях студентів щодо роботи з медіа-засобами, медіа-технологіями для подальшого провадження власної професійної діяльності на високому рівні.

Чимало дослідників, зокрема І. Григор'єва, О. Дем'янчук, О. Федоров, В. Шарко підкреслюють, що процес формування медіа-компетентності майбутніх педагогів варто провадити послідовно, із зануренням студентів у спеціальне медіа-середовище, що органічно доповнює освітнє середовище та передбачає активне використання в ньому медіа-засобів та медіа-технологій.

Цікавими є розвідки І. Казакова, Ю. Тюнникова, які вважають, що медіа-компетентність є складовою професійної компетентності педагога та вказують на доцільність використання технології самопроекування такої компетентності під час навчання у виші. Трактуючи сутність поняття «медіа-компетентність педагога», вчені роблять спробу поєднати інформаційну компетентність з умінням критично осмислювати сучасні

медіа-тексти. Саме тому, медіа-компетентність, на думку І. Казакова, Ю. Тюнникова, вміщує в себе такі функції педагога:

- розпізнання, аналіз та критична оцінка медіа-текстів;
- створення, використання медіа-текстів для рішення педагогічних задач;
- формування в учнів здатності критично оцінювати, використовувати та створювати медіа-тексти [12, с. 32].

Виходячи з цього, технологія самопроекування медіа-компетентності, на думку вчених – це діяльність майбутнього педагога щодо створення образу (моделі) власної особистості як носія медіа-компетентності на основі змістовного наповнення інваріантів такої компетентності в координатах високої медіа-культури и створення програми реалізації цього образу в провідних видах діяльності щодо медіа-сфери [Там само, с. 33]. Зауважимо, що інваріанти – це типові дії педагога з медіа-текстами, серед них автори виокремили: розпізнання, оцінку, перетворення та корекцію медіа-текстів.

Як бачимо, подана технологія спрямована на формування медіа-компетентності майбутнього педагога, що вміщує в себе сукупність знань, умінь та навичок щодо аналізу, розробки та впровадження медіа-текстів в освітній процес.

Очевидно, що для формування медіа-компетентності майбутніх учителів початкової школи важливо створити такі умови в межах вишу, які б дозволили озброїти студентів необхідними знаннями та навичками в галузі застосування медіа-технологій та медіа-засобів, критично осмислювати існуючий медіа-контент, впроваджувати медіа в освітній процес початкової школи у подальшій професійній діяльності. На нашу думку, це можливо лише за умови занурення студентів у спеціально створене медіа-середовище, що має функціонувати у вищих закладах освіти.

Отже, категорія «медіа-компетентність педагога» починає активно досліджуватись у сучасній науці, натомість, феномен медіа-компетентності майбутнього вчителя початкової школи ще потребує ґрунтовного вивчення. Аналіз існуючих зарубіжних та вітчизняних досліджень дозволяє констатувати, що медіа-компетентність особистості – це здатність використовувати медіа на основі критичного аналізу у повсякденному житті та професійній діяльності. Виходячи з цього, особистість постійно підвищує рівень власної медіа-компетентності у процесі інтеракції з медіа. З іншого боку, медіа-компетентність майбутнього вчителя початкової ланки – це інтегральна характеристика, що вміщує в себе теоретичні знання (про медіа-засоби, медіа-технології, їхні види, способи та методикку використання в освітньому процесі початкової школи) та практичні навички роботи з медіа (уміння добувати, критично оцінювати, переробляти інформацію, володіти методикою використання медіа-засобів та медіа-технологій в початковій школі), вмотивована до запровадження медіа в освітній процес початкової школи.

Список використаної літератури

- 1. Нова** Українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи / Упоряд. Гриневич Л., Елькін О., Калашнікова С., Коберник І., Ковтунець В., Макаренко О., Малахова О., Нанаєва Т., Усатенко Г., Хобзей П., Шиян Р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua>, 2016. – 35 с. **2. Potter W. J.** Media Literacy. Thousand Oaks – London: Sage Publication, 2001. – 423 p. **3. Kubey R.** Media Literacy in the Information Age. – New Brunswick, London, 1997. – 202 p. **4. Федоров А. В.** Медиаобразование история и теория. / А. В. Федоров. – М.: МОО «Информация для всех», 2015. – 450 с. **5. Жижина М. В.** Медиаграмотность как стратегическая цель медиаобразования: о критериях оценки медиакомпетентности. / М. В. Жижина // Медиаобразование. Media Education. – 2016. – № 4. – С. 47–65. **6. Медіакультура** особистості: соціально-психологічний підхід. Навч. посібник. / О. Т. Барішполець, Л. А. Найдьонова, Г. В. Мироненко, О. Є. Голубева, В. В. Різун та ін. За ред. Л. А. Найдьонової, О. Т. Барішпольця. – К.: Міленіум, 2009. – 440 с. **7. Тришина С. В.** Информационная компетентность как педагогическая категория / С. В. Тришина // Интернет журнал «Эйдос», 2005. Электронный ресурс. – Режим доступа [<http://www.eidos.ru/journal/2005/0910-11.htm>]. **8. Психология** общения. Энциклопедический словарь / Под общ. ред. А. А. Бодалева. – М.: Когито-Центр, 2011. – 2280 с. **9. Федоров А. В.** Развитие медиакомпетентности и критического мышления студентов педагогических вузов. / А. В. Федоров. – М.: Изд-во МОО ВПП ЮНЕСКО «Информация для всех», 2007. – 616 с. **10. Григорьева И. В.** Интерпретация понятия «медиаобразовательное пространство»: к проблеме систематизации научной терминологии / И. В. Григорьева // Вестник Томского государственного университета. – Психология и педагогика. – 2008. – №315 – С. 198–201. **11. Дем'янчук О.** Медіа-грамотність та медіа-компетентність викладачів як основа підготовки фахівців технічного профілю / О. Дем'янчук, П. Саварин // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – 2014. – №8. – С. 19–23. **12. Тюнников Ю. С.** Медиакомпетентность педагога: инновационный подход к самопроектированию. / Ю. С. Тюнников, И. С. Казаков, М. А. Мазниченко, А. М. Мамадалиев // Медиаобразование. Media Education. – 2016. – № 4. – С. 29–46.

Бадер С. О. Медіа-компетентність учителя початкових класів: сутність і зміст

Стаття присвячена проблемі формування медіа-компетентності сучасного вчителя початкової ланки освіти як провідної вимоги сучасності. Подано аналіз понять «медіа-компетентність», «медіа-компетентність вчителя початкових класів». З'ясовано, що категорія

медіа-компетентності тісно пов'язана з такими дефініціями як «медіа-грамотність», «медіа-культура». Визначено, що медіа-компетентність є результатом успішної медіа-освіти.

Розкрито структуру медіа-компетентності учителя початкових класів з огляду на вимоги сучасності. Доведено, що провідними компонентами сформованої медіа-компетентності учителя початкової ланки освіти є: мотиваційний (наявність стійкого інтересу та зацікавленості в опануванні медіа), когнітивний (наявність необхідних знань для роботи з медіа в початковій школі), технологічний (сформованість умінь щодо роботи з медіа-засобами), методичний (сформованість умінь інтегрувати медіа-технології в освітній процес початкової школи).

Ключові слова: медіа, медіа-засоби, компетентність, медіа-компетентність, медіа-компетентність учителя початкових класів.

Бадер С. А. Медиа-компетентность учителя начальных классов: сущность и содержание

Статья посвящена проблеме формирования медиа-компетентности учителя начальной школы как ведущему требованию современности. Представлен анализ понятий «медиа-компетентность», «медиа-компетентность учителя начальных классов». Выяснено, что категория медиа-компетентности тесно связана с такими дефинициями как «медиа-грамотность», «медиа-культура». Определено, что медиа-компетентность является результатом успешного медиа-образования.

Раскрыта структура медиа-компетентности учителя начальных классов с учетом требований современности. Доказано, что ведущими компонентами медиа-компетентности учителя начальных классов являются: мотивационный (наличие устойчивого интереса и заинтересованности в овладении медиа); когнитивный (наличие необходимых знаний для работы с медиа в начальной школе); технологический (сформированность умений, необходимых для работы с медиа-средствами); методический (сформированность умений интегрировать медиа-технологии в образовательный процесс начальной школы).

Ключевые слова: медиа, медиа-средства, компетентность, медиа-компетентность, медиа-компетентность учителя начальных классов.

Bader S. Media-Competence of Primary School Teachers: Essence and Content

The article is devoted to the problem of forming the media competence of the primary school teacher as the leading requirement of the present society. The analysis of the concepts «media competence», «media competence of a primary school teacher» is presented. It was found out that the category of media competence is closely connected with such definitions as «media literacy», «media culture». It is determined that media competence is the result of successful media education.

The structure of media-competence of the teachers of primary classes is opened with consideration of the requirements of the present. It is proved that the leading components of media-competence of primary school teachers are: motivational (having a stable interest and interest in mastering the media); cognitive (the necessary knowledge to work with media in primary school); technological (the formation of the skills necessary for working with media); methodical (the formation of skills to integrate media technologies into the educational process of primary school).

The need to create a special media-environment in higher education institutions for the successful formation of media competence of future primary school teachers is proved.

Key words: media, media tools, competence, media-competence, media competence of a primary school teacher.

Стаття надійшла до редакції 16.09.2017 р.

Прийнято до друку 24.11.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Докучаєва В. В.

УДК 378.147

С. М. Безбородих

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ НА ОСНОВІ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

Головною метою сучасної освіти є формування всебічно розвиненої та компетентної особистості, яка буде застосовувати здобуті знання не лише в своїй подальшій професійній діяльності, а й постійно поповнювати та оновлювати їх. Зростання значення компетентності майбутніх педагогів є однією з найважливіших особливостей педагогічної освіти. Компетентний педагог не лише володіє певними знаннями, уміннями та навичками, що необхідні для його професійної діяльності, а й реалізує їх у своїй роботі; завжди саморозвивається; є конкурентоспроможним на ринку освітніх послуг.

Підкреслимо, що серед українських науковців, у змісті нормативних документів, що регламентують розвиток освітніх процесів, досить часто можна натрапити на тезу про необхідність запровадження компетентнісного підходу. Проте цей термін є досить новим. Поняття компетентнісної освіти прийшло до нас із зарубіжних країн, де його широко вживають і досліджують уже понад десять років. Поки що в українському освітньому просторі недостатньо представлені наукові праці, присвячені цієї проблемі. Отже, перш ніж говорити про запровадження компетентнісного підходу, необхідно розібратися у значенні його у професійній підготовці майбутніх педагогів.